

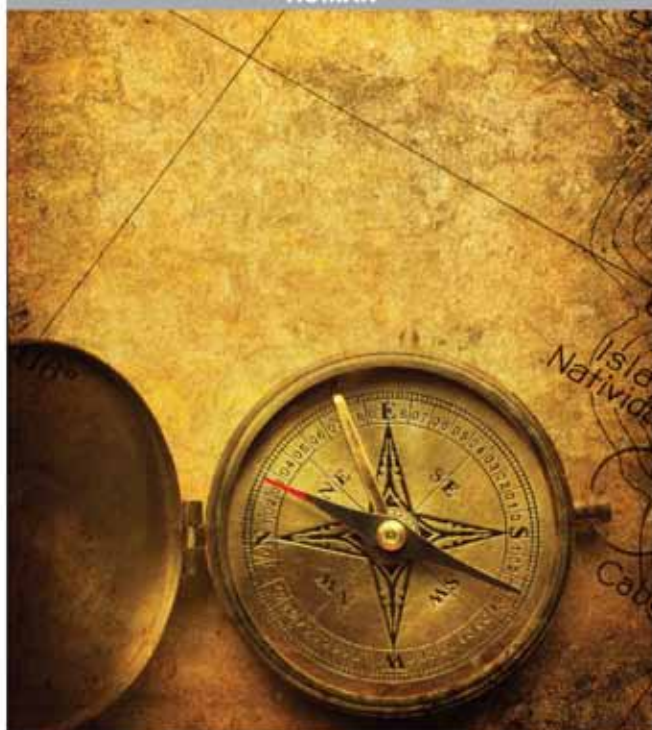
DANIEL KEHLMANN

DÜNYANIN
ÖLÇÜMÜ

CAN

ROMAN

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
AYÇA SABUNCUOĞLU

Daniel Kehlmann
DÜNYANIN
ÖLÇÜMÜ

Can Yayınları: 1801

© *Die Vermessung der Welt*, Daniel Kehlmann
© Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg, 2005
© Can Sanat Yayınları Ltd. Şti., 2009
Bu eserin Türkçe yayın hakları Onk Ajans Ltd. Şti.
aracılığıyla alınmıştır.

1. basım: Ocak 2009
2. basım: Ağustos 2009
Bu kitabın 2. baskısı 1000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Şebnem Sunar

Kapak tasarımı: Erkal Yavi
Kapak düzeni: Semih Özcan
Dizgi: Gülay Yıldız
Düzeltili: Fulya Tükel

Kapak baskı: Çetin Ofset
İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

ISBN 978-975-07-1034-6

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM, DAĞITIM, TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Hayriye Caddesi No. 2, 34430 Galatasaray, İstanbul
Telefon: (0212) 252 56 75 - 252 59 88 - 252 59 89 Fax: 252 72 33
<http://www.canyayinlari.com>
e-posta: yayinevi@canyayinlari.com

Daniel Kehlmann
DÜNYANIN
ÖLÇÜMÜ

ROMAN

Almanca aslından çeviren
AYÇA SABUNCUOĞLU

CAN YAYINLARI

**DANIEL KEHLMANN'IN
CAN YAYINLARI'NDAKİ
DİĞER KİTAPLARI**

BEN VE KAMINSKI / *roman*
EN UZAK YER / *roman*

Daniel Kehlmann, 1975'te M¼nih'te doğdu. Felsefe ve edebiyat bilimi ęrenimi g¼rd¼kten sonra, Kant'ın “y¼ce” kavramı ¼zerine doktora yaptı. Yazıları ve denemeleri *Der Spiegel*, *Guardian*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung* gibi pek çok dergi ve gazetede yayımlandı. ¼yk¼, roman, deneme ve eleştiri alanlarında ¼r¼n veren Kehlmann'ın yapıtları bug¼ne kadar pek çok ¼d¼le değer g¼r¼ld¼. Yazar, 2001'den bu yana Almanya'daki çeşitli ¼niversitelerde konuk ęretim ¼yesi olarak ders veriyor. Mainz Bilimler ve Edebiyat Akademisi ¼yesi olan Kehlmann, Viyana ve Berlin'de yaşıyor.

Ayça Sabuncuoğlu, 1972'de İstanbul'da doğdu. Avusturya Lisesi'ni ve Boęaziçi ¼niversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı B¼l¼m¼'n¼ bitirdi. Reklam yazarlığı ve kitap edit¼rl¼ę¼ yaptı. Bazı evirileri: *Satranç* (Stefan Zweig), *Dokuz Buukta Bilar-do* (Heinrich B¼ll), *Umut Tarlaları* (Jos¼ Saramago), *Birbirimiz Olmadan* (Martin Walser), *Aşkın ¼ Harfi* (Nial Williams), *G¼zbaęının Ardında* (Siri Hustvedt).

Yolculuk

Eylül 1828'de ülkenin en büyük matematikçisi, Berlin'deki Alman Doğa Araştırmacıları Kongresi'ne katılmak için, doğup büyüdüğü şehirden yıllardır ilk kez ayrılacaktı. Elbette oraya gitmek istemiyordu. Ay-larca reddetmiş, ama Alexander von Humboldt inadın-dan vazgeçmemişti, ta ki kendisi zayıf bir anında ve o günün hiç gelmeyeceği umuduyla kabul edene dek.

İşte şimdi Profesör Gauss yatakta saklanıyordu. Minna faytonun beklediğini ve yolun uzak olduğunu söyleyip kalkmasını isteyince, yastığa sarıldı ve gözle-rini yumarak karısını ortadan yok etmeye çalıştı. Göz-le-rini yeniden açıp da Minna'yı yine orada bulunca, onu can sıkıcı, dar kafalı ve ahir ömrünün talihsizliği olarak nitelendirdi. Bunun da faydası olmayınca, yorganı sıyı-rıp ayaklarını yere bastı.

Çok kızgın ve idareten yıkanmış halde merdiven-den indi. Oturma odasında oğlu Eugen, hazır bavulla bekliyordu. Gauss onu görünce, öfke krizine kapıldı: Pencerenin pervazında duran testiyi kırdı, ayağıyla ez-di ve bir tekmeyle etrafa savurdu. Eugen bir yandan, Minna öbür yandan ellerini onun omuzlarına koyduk-larında ve kendisine iyi bakılacağını, çok yakında yine evde olacağını, bunun kötü bir düş gibi çabucak geçece-ğini ısrarla savunduklarında bile sakinleşmedi. Ancak

gürültüden rahatsız olan çok yaşlı annesi odasından çıkınca ve onun yanağını çimdikleyip, nerde benim cesur oğlum, diye sorunca, kendine geldi. İçtenlikten yoksun bir biçimde Minna'ya veda etti; düşüncelere dalarak kızının ve en küçük oğlunun başını okşadı. Sonra da arabacının yardımıyla faytona bindi.

Yolculuk eziyetliydi. Eugen'e beceriksiz dedi, boğumlu bastonu elinden aldı ve var gücüyle ayağına vurdu. Bir süre çatık kaşlarla pencereden baktı, sonra kızının ne zaman evleneceğini sordu. Neden onu kimse istemiyordu, sorun neredeydi?

Eugen uzun saçlarını geriye itti, iki eliyle kırmızı kasketini sıktı, yanıt vermek istemedi.

Konuş bakalım, dedi Gauss.

Dürüst olmak gerekirse, dedi Eugen, kız kardeşim güzel değil.

Gauss başını evet anlamında salladı, yanıt ona makul geldi. Bir kitap istedi.

Eugen az önce kapağını açmış olduğu kitabı ona verdi: Friedrich Jahn'ın *Alman Jimnastik Sanatı*. En sevdiği kitaplardan biriydi.

Gauss okumaya çalıştı, ancak birkaç saniye sonra başını kaldırdı ve faytonun son moda deri süspansiyonundan yakındı; insanın alışık olduğundan daha çok midesi bulanıyordu. Çok yakında, diye açıkladı, makineler insanları ateşlenmiş bir merminin hızıyla şehirden şehire taşıyacak. O zaman Göttingen'den yarım saatte Berlin'e gelinecek.

Eugen kuşkuyla başını salladı.

Tuhaf ve haksız bir durum, dedi Gauss, varoluşun acınası rastlantısallığına iyi bir örnek, insanın belirli bir zamanda doğması ve istese de istemese de ona bağlı olması. İnsana geçmiş karşısında yakışıksız bir avantaj sağlıyor ve onu geleceğin soytarısı haline getiriyor.

Eugen başını uykulu uykulu salladı.

Gauss, onunki gibi bir aklın bile insanlığın ilk dö-

nemlerinde ya da Orinoko kıyılarında hiçbir şey başaramayacağını, buna karşılık iki yüz yıl içinde her aptalın onunla dalga geçebileceğini ve kişiliğiyle ilgili saçma sapan şeyler uydurabileceğini söyledi. Düşünüp taşındı, Eugen'e bir kez daha beceriksiz dedi ve kendini kitaba verdi. O okurken, Eugen, gücenme ve öfkeden çarpılan yüzünü gizlemek için gözlerini büyük bir dikkatle fayton penceresinden dışarıya dikti.

Alman Jimnastik Sanatı, jimnastik aletleriyle ilgiliydi. Yazar, üzerine tırmanılabilsin diye uzun uzun düşünerek tasarladığı düzenekleri ayrıntılı bir biçimde betimliyordu. Bir tanesine kulplu beygir diyordu, bir başkasına denge aleti, yine bir başkasına atlama beygiri.

Herif aklını kaçırmış, dedi Gauss, pencereyi açtı ve kitabı dışarı fırlattı.

O benimdi, diye bağırdı Eugen.

Bana da aynen öyle geldi, dedi Gauss, uykuya daldı ve akşam sınır karakolunda yapılan at değişimine kadar uyanmadı.

Eski atların koşumları çıkarılıp yenilere takılırken, bir lokantada patates çorbası içtiler. Onlar dışında tek müşteri olan uzun sakallı ve çökük yanaklı zayıf bir adam, yan masadan gizlice onları süzüyordu. Rüyasında jimnastik aletleri görüp öfkelenen Gauss, bedensel unsurun gerçekten de tüm aşağılamaların kaynağı olduğunu söyledi. Eugen gibi ortalama bir beyin hemen hemen hiç hasta olmazken, kendisinininki gibi bir ruhun hastalıklı bir bedene hapsedilmiş olmasını, Tanrı'nın kötü espri anlayışının tipik bir örneği olarak görmüştü hep.

Eugen, çocukken ağır çiçek hastalığı geçirdiğini söyledi. Az kalsın atlatamıyordu. İşte, izleri hâlâ duruyor!

Evet, doğru, dedi Gauss, bunu unutmuştum. Pencerenin önündeki posta atlarını gösterdi. Aslında, zen-

ginlerin yolculuk için fakirlerden iki kat daha uzun zamana ihtiyaç duymaları şaka gibi. Posta idaresinin hayvanlarını kullanan, onları her etaptan sonra değiştirebilir. Hayvanları kendinin olanlar, onlar dinlenene kadar beklemek zorunda.

Eee, ne olmuş yani, diye sordu Eugen.

Elbette, dedi Gauss, düşünmeye alışkın olmayan birine doğal gelir bu. Tıpkı, gençken baston taşıyıp yaşlıyken taşımama durumu gibi.

Bir üniversite öğrencisi beraberinde boğumlu bastonla gezer, dedi Eugen. Bu hep böyle olmuştur ve böyle kalacaktır.

Tahminen, dedi Gauss ve gülümsedi.

Konuşmadan çorbalarını kaşıkladılar, ta ki sınır karakolundan jandarma içeri girip pasaportlarını isteyene dek. Eugen ona geçiş belgesini verdi: Üniversite öğrencisi olmasına karşın sakıncasız olduğunu ve babasının eşliğinde Prusya toprağına ayak basabileceğini yazan bir saray sertifikası. Jandarma onu kuşkuyla inceledi, pasaportu kontrol etti, başını öne doğru salladı ve Gauss'a döndü. Onun yanında hiçbir şey yoktu.

Pasaport da mı yok, diye sordu jandarma şaşkınlıkla, bir kâğıt, bir damga, hiçbir şey yok mu?

Gauss, şimdiye dek böyle bir şeye hiç ihtiyaç duymadığını söyledi. En son Hannover sınırını yirmi yıl önce geçmişti. O zaman sorun yaşamamıştı.

Eugen, kim olduklarını, nereye ve kimin isteğıyle gittiklerini açıklamaya çalıştı. Doğa araştırmacıları topluntısı kraliyetin himayesinde gerçekleşiyordu. Onur konuğı olarak babası bir bakıma kral tarafından davet edilmiş sayılırdı.

Jandarma bir pasaport istiyordu.

Siz bunu bilemezsiniz tabii, dedi Eugen, ama babam en ücra ülkelerde bile saygı görür, tüm akademilere üyedir, ilkgençliğinden beri matematiğın prensi olarak adlandırılır.

Gauss evet anlamında başını salladı. Derler ki, Napoléon benim uğruma Göttingen'i topa tutmaktan vazgeçmiş.

Eugen'in beti benzi attı.

Napoléon ha, diye tekrarladı jandarma.

Aynen öyle, dedi Gauss.

Jandarma, öncekinden biraz daha yüksek sesle, bir pasaport istedi.

Gauss başını kollarına dayadı ve kıpırdamadı. Eugen onu dürttü, ama nafile. Benim için fark etmez, diye mırıldandı Gauss, eve gitmek istiyorum, benim için hiç fark etmez.

Jandarma şaşkın ve çaresiz, kasketini çekiştirdi.

O sırada yan masadaki adam işe karıştı. Bunların hepsi bitecek! Almanya özgür olacak, iyi vatandaşlar da rahatsız edilmeden yaşayacak ve yolculuk edecekler, bedenleri ve ruhları sağlıklı olacak, kâğıda falan da artık ihtiyaçları kalmayacak.

Jandarma kuşkuyla kimliğini istedi.

İşte bunu kastediyorum, diye sesini yükseltti adam ve ceplerini karıştırdı. Birden yerinden fırladı, sandal yesini çarpıp devirdi ve kendini dışarı attı. Jandarma birkaç saniye açık kapıya gözlerini dikip baktıktan sonra, kendini toplayıp arkasından koştu.

Gauss yavaşça başını kaldırdı. Eugen hemen yola devam etmeyi önerdi. Gauss başıyla onayladı ve ses çıkarmadan çorbanın geri kalanını içti. Jandarma kulübesi boş duruyordu, iki polis de sakallının peşine düşmüştü. Eugen'le arabacı birlikte bariyeri havaya kaldırdılar. Sonra da Prusya toprağına girdiler.

Gauss'un keyfi yerine gelmişti, neredeyse neşeliydi. Diferansiyel geometri hakkında konuştu. Dolambaçlı yerlerde yolun nereye varacağını sezmek pek mümkün değildi. Kendisi bile ancak kaba hatlarıyla kavriyordu, Eugen vasatlığına sevinmeliydi, bazen insan çok korkardı. Sonra da acı gençliğinden söz etti.

Sert, itici bir babası vardı, Eugen kendini şanslı sayabilirdi. Her sözünü ölçüp tartardı. Bir keresinde babası aylık harçlığını sayarken hata yapmıştı, bunun üzerine ağlamaya başlamıştı. Babası yanlış düzeltince, hemen susmuştu.

Eugen etkilenmiş gibi yaptı, oysa hikâyenin doğru olmadığını biliyordu. Hikâyeyi kardeşi Joseph uydurmuş ve yaymıştı. Bu arada babasının kulağına o kadar sık çalınmış olmalıydı ki, kendisi de buna inanır olmuştu.

Gauss rastlantıdan söz etmeye koyuldu, bilginin düşmanından; her zaman yenmek istemişti onu. Yakından bakılınca, her olayın ardında sebep-sonuç dokusunun sonsuz inceliği görülürdü. İnsan yeterince geriye çekilince, büyük desenler açığa çıkıyordu. Özgürlük ve rastlantı bir ortalama uzaklık sorunu, bir mesafe meselesi. Anlıyor musun?

Aşağı yukarı, dedi Eugen yorgun argın ve cep saatine baktı. Pek doğru çalışmıyordu, ama sabahın üç buçuğu ile dört buçuğu arası olmalıydı.

Ancak olasılık kuralları, diye devam etti Gauss, ellerini ağrıyan sırtına bastırırken, kayıtsız şartsız geçerli değildir. Bunlar doğa yasaları değildi, istisnalar mümkündü. Örneğin kendininki gibi bir zihin ya da yadsınamaz biçimde sürekli aptalın tekinin şans oyunlarında kazanması. Hatta bazen, fizik yasalarının da salt istatistiksel çalıştığını, yani istisnalara izin verdiğini tahmin ediyordu: hayaletlere ya da düşüncelerin aktarılmasına.

Eugen bunun bir şaka olup olmadığını sordu.

Gauss bunu kendisinin de bilmediğini söyledi, gözlerini yumdu ve derin bir uykuya daldı.

Berlin'e ertesi gün akşama doğru vardılar. Odak noktası ve düzeni olmayan binlerce küçük ev, Avrupa'nın en bataklık yerinde çığırından çıkmış bir yerleşim yeri. Görkemli yapılar dikilmeye daha yeni baş-

lanmıştı: bir katedral, birkaç saray, Humboldt'ün büyük keşif gezisinin buluntuları için bir müze.

Bir-iki yıl içinde, dedi Eugen, burası Roma, Paris ya da St. Petersburg gibi bir metropol olacak.

Asla, dedi Gauss. İğrenç şehir!

Fayton takış tukuş parke taşları üzerinden tangırdayarak geçti. İki kez atlar hırlayan köpeklerden ürktü, yan sokaklarda tekerlekler neredeyse ıslak kuma saplanıp kaldı. Ev sahipleri Packhof dört numarada oturuyordu, şehrin ortasında, yeni müzenin inşaat alanının hemen arkasında. Yolu şaşırmasınlar diye, ince uçlu kalemle çok ayrıntılı bir kroki çizmişti. Birisi onları uzaktan görmüş ve geldiklerini haber vermiş olmalıydı, çünkü avluya girmelerinden birkaç saniye sonra evin kapısı savrulurak açıldı ve dört adam onlara doğru koştu.

Alexander von Humboldt, bembeyaz saçlı ufak tefek yaşlı bir beydi. Arkasından, elinde açık bloknotla bir sekreter, üniformalı bir ulak ve üzerinde tahta bir sandık olan bir sehpa taşıyan favorili genç bir adam geliyordu. Prova yapmışçasına pozisyon aldılar. Humboldt kollarını faytonun kapısına uzattı.

Hiçbir şey olmadı.

Aracın içinden telaşlı konuşmalar duyuldu. Hayır, diye sesini yükseltti birisi, hayır! Boğuk bir vuruş duyuldu, ardından üçüncü kez: Hayır! Sonra bir süre hiçbir şey.

Sonunda kapı açıldı ve Gauss dikkatle sokağa indi. Humboldt onun omuzlarını kavrayıp bunun nasıl bir onur olduğunu, Almanya, bilim ve kendisi için ne büyük bir an olduğunu yüksek sesle söyleyince, yerinden sıçrayıp geriledi.

Sekreter not aldı, tahta sandığın ardındaki adam tısladı: Şimdi!

Humboldt donakaldı. Bay Daguerre bu, diye fısıldadı, dudaklarını kıpırdatmadan. Himayesine aldığı bu adam, mevcut anı ışığa duyarlı bir gümüş iyotlu ta-

bakaya kaydedecek ve zamanın geçiciliğinden kurtaracak bir alet üzerinde çalışıyordu. Sakın kıpırdamayın lütfen!

Gauss, eve gitmek istediğini söyledi.

Yalnızca bir saniye, diye fısıldadı Humboldt, bilemedin on beş dakika, oldukça ilerleme kaydedildi. Kısa süre öncesine kadar çok daha uzun sürüyordu, ilk denemelerde sırtının buna dayanamayacağını sanmıştı. Gauss kendini kurtarmak istedi, ama ufak tefek ihtiyar şaşırtıcı bir güçle onu sımsıkı tuttu ve mırıldandı: Krala haber ver! Ulak koşarak uzaklaşmıştı bile. Sonra da, belli ki tam o sırada aklından geçtiği için: Not al, Warnemünde'deki bir fokun evcilleştirilme olasılığını kontrol et, koşullar uygun görünüyor, yarın bana rapor ver! Sekreter not aldı.

Hafifçe topallayarak faytondan ancak şimdi inen Eugen, geç bir saatte geldikleri için özür diledi.

Burada erken ya da geç saat yoktur, diye mırıldandı Humboldt. Burada yalnızca iş var, o da yapılıyor. Neyse ki ortalık hâlâ aydınlık. Kıpırdamayın!

Bir polis avluya girdi ve burada neler olduğunu sordu.

Daha sonra, diye tısladı Humboldt, dudaklarını birbirine bastırarak.

Bir toplama bu, dedi polis. Ya hemen dağılırsınız ya da görevimin gereğini yaparım.

Ben mabeyinciyim, diye tısladı Humboldt.

Efendim? Polis öne doğru eğildi.

Mabeyinci, diye tekrarladı Humboldt'un sekreteri. Saray mensubu.

Daguerre polisin resimden çıkmasını istedi.

Polis çatık kaşlarla geri çekildi. Birincisi, bunu herkes söyleyebilir; ikincisi, toplanma yasağı herkes için geçerli. Şuradaki de –Eugen'i gösterdi– besbelli öğrenci. Bu noktada durum iyice zorlaşıyor.

Hemen çekip gitmezsen, dedi sekreter, hayal bile

edemeyeceğın dertler açılır başına.

Bir memurla böyle konuşulmaz, dedi polis durak-sayarak. Size beş dakika veriyorum.

Gauss inleyerek Humboldt'un elinden kurtuldu.

Ah hayır, diye sesini yükseltti Humboldt.

Daguerre ayağını yere vurdu: Şimdi bu an sonsu-za dek kayboldu!

Diğer hepsi gibi, dedi Gauss sakince. Diğer hep-si gibi.

Gerçekten de: Aynı gece, Gauss yan odada tüm evden duyulabilecek kadar yüksek sesle horlarken, Humboldt ışıklandırılmış bakır plakayı bir lupla ince-lediğinde, üzerinde hiçbir şey fark etmedi. Ancak bir süre sonra, karmakarışık hayal meyal konturlar beliri-yor gibi geldi, bir sualtı manzarasını andıran bir şeyin bulanık resmi. Ortasında bir el, üç ayakkabı, bir omuz, bir üniformanın kol kıvrımı ve bir kulağın alt kısmı. Yoksa değil mi? İç çekerek plakayı camdan dışarı attı ve plakanın boğuk bir sesle avlunun zeminine çarptı-ğını duydu. Birkaç saniye sonra, daha önce başarısızlı-ğa uğradığı her şey gibi, onu da unutmuştu.

DANIEL KEHLMANN

DÜNYANIN ÖLÇÜMÜ

ROMAN

Alman Aydınlanma Çağı'nın iki bilim adamı, doğabilimci, coğrafyacı ve kâşif Alexander von Humboldt ile "matematiğin prensi" Carl Friedrich Gauss, farklı düzlemlerde, ama aynı tutkuyla "dünyayı ölçme" fikrinin peşine düşerler. Humboldt, Güney Amerika'nın balta girmemiş ormanlarında, sarp ve kayalık dağlarda her ırmağı, her gölü, her düzlüğü ölçmeye kalkışır. Gauss ise, evlendiği gece bile, aklına gelen bir formülü not etmek için karısının koynundan fırlayacak kadar tutkudur. İki bilim adamı, 1828'de Berlin'deki bir bilim kongresinde buluştuklarında, kendilerini Avrupa'yı kasıp kavuran politik çalkantıların ortasında, aslında hiç tanımadıkları bir dünyada bulacaklardır.

Günümüz edebiyatının en ilgi çeken yazarlarından biri olan **Daniel Kehlmann**, Aydınlanma Çağı'nın iki harika çocuğuna hayatın merceğinden bakıyor. Alman edebiyatının Süskind'in *Koku*'sundan bu yana en çok okunan romanı ***Dünyanın Ölçümü***, aklın macerasının öyküsü.

KAPAK RESMİ: MBPHOTO

ISBN 978-975-07-1034-6

9 789750 710346

<http://www.canyayinlari.com>